

O antifašističkoj Hrvatskoj i o oružanim snagama Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP-a) u Hrvatskoj napisano je dosta povijesnih radova: najviše članaka, zatim povijesnih monografija o partizanskim odredima, brigadama, divizijama i korpusima NOV Hrvatske te regionalnih povijesnih monografija Narodnooslobodilačkog rata (NOR-a) u Hrvatskoj. Međutim, još do sada povijest u Hrvata nije dobila cjeloviti prikaz, nema povijesti antifašističke Hrvatske, o nastanku i razvoju oružanih snaga NOP-a u Hrvatskoj. Konkretno, nije napisana povijest Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske od 1941. do 1945. godine. Ova je knjiga, konkretan povijesni dokument, iz burne ratne prošlosti Hrvatske u Drugom svjetskom ratu znanstveno obrađen, i ujedno je povijesno-znanstveni dokument, prvi takvog sadržaja koji se pojavio ne samo u Hrvatskoj, nego i na teritoriji bivše SFRJ.

Uz gore kazano, jedan od motiva da napišem povijest o NOV i PO Hrvatske u Drugom svjetskom ratu, bio je u obvezi koju osjećam prema rodnoj domovini Hrvatskoj i kao pripadnik - borac i časnik NOV Hrvatske i kao povjesničar i znanstvenik.

Iako je neskromno ovo reći, prihvatio sam se ovog zadatka u poodmakloj životnoj dobi, sa željom da napišem povijest NOV Hrvatske (1941. - 1945.) i stavim je na uvid javnosti i znanstvenicima, te svom narodu i domovini Hrvatskoj.

Na ovoj sam temi intenzivno počeo raditi daleke 1974. godine kada sam pisao knjigu o Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije (1941. -1945.), koja je objavljena 1983. Tada sam pišući o NOVJ skupljao sve ono što je u svezi povijesti NOV Hrvatske i tako neprekidno, podatak po podatak, slagao mozaik povijesti Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske. Ujedno sam, kao profesor na Višoj vojnoj akademiji i izvanredni profesor na Vojnoj školi Švicarske armije u Zúrichu, kroz nastavu provjeravao razna ratna događanja u oružanoj borbi koju je vodila NOV Hrvatske. Sve mi je to omogućilo da povijesna događanja u NOV Hrvatske sada pretočim u ovu monografiju.

Konkretno, ova je monografija nastala iz moje doktorske disertacije **NARODNOOSLOBODILACKA VOJSKA HRVATSKE (1941. - 1945.)** koju sam obranio 11. travnja 2002. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, pred povjerenstvom kojeg su činili: dr. sc. Marijan Matić, izvanredni profesor, dr. se. Ljubomir Antić, izvanredni profesor i dr. se. Ivo Goldstein, redovni profesor. Ovom prilikom najtoplije im se zahvaljujem i želim naglasiti daje ova monografija i dio njihovog zalaganja.

Nikada ne mogu zaboraviti prof. dr. sc. Ljubu Bobana koji mi je sugerirao i dao poticaj da se prihvatim ovog djela i da na njemu doktoriram. Istu pažnju zaslužuje i dr. se. Zorica Stipetić koja mi je također davala korisne savjete i utjecala da istražim ovu tematiku koju sada pretačem u povijesnu monografiju.

Naslov knjige proizišao je iz povijesne stvarnosti da je tijekom NOR-a u okupiranoj Jugoslaviji u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.) postojala i ratovala protiv okupatora i njihovih pomagača Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, kao jedinstvena oružana sila na cjelokupnoj teritoriji okupirane Jugoslavije. Kako je već poznato, a o tome se govori i u ovoj knjizi, nju je organizirala i vodila Komunistička partija Jugoslavije pod vodstvom Josipa Broza Tita. NOV Jugoslavije rukovodio je i zapovijedao Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije, a vrhovni zapovjednik je bio maršal J. B. Tito.

U sastavu NOV Jugoslavije, odmah početkom oružanog ustanka 1941. godine, kao izraz

potreba u višenacionalnoj zajednici kakva je bila Jugoslavija, radi rješenja nacionalnog pitanja, nacionalne ravnopravnosti i nacionalne afirmacije - formirane su oružane snage NOP-a u svim budućim federalnim jedinicama i pokrajinama, s rukovodećim i zapovjednim organima - GLAVNIM ŠTABOVIMA. Tako je formiran Glavni štab NOV i PO Slovenije, Glavni štab NOV i PO Hrvatske, Glavni štab NOV i PO Srbije, onda Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Boke, Makedonije, Vojvodine, Kosova i Sandžaka. NOV i PO Jugoslavije je bila jedinstvena vojna snaga NOP-a Jugoslavije, a sastojala se od Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda pojedinih dijelova oružane sile koji su nosili svoja teritorijalna i nacionalna obilježja, stoje imalo veliko povijesno značenje i doprinos pobjedi u NOR-u, a od naroda prihvaćeno i ostalo u sjećanju do današnjih dana. Sustav NOVJ nije samo poznat u povijesti NOR-a u Jugoslavije, nego je sličan postojao u Wehrmachtu, u britanskoj i američkoj armiji i drugima, kao i prije u Prvom svjetskom ratu u austrougarskoj vojsci itd.

Istina, tijekom NOR-a u Vrhovnom štabu NOVJ i CK KPJ postojali su neki koji su se zalagali da se ukine nacionalno i teritorijalno obilježje unutar NOV Jugoslavije, odnosno da se ukine NOV i PO Hrvatske, NOV i PO Slovenije, NOV i PO Srbije itd., ali se tome suprotstavio vrhovni komandant J. B. Tito. Konkretno, u ožujku 1944. iz VŠ NOV i POJ i CK KPJ stiglo je u GŠ NOV Hrvatske i CK KPH stajalište, tražilo se mišljenje, da se ukine naziv NOV Hrvatske tj, "nacionalno obilježje" i uvede naziv "Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije za Hrvatsku", pa onda i za Sloveniju, Srbiju itd. GŠ NOVH i CK KPH nisu se s tim složili uz objašnjenje da "rukovodstvo NOP-a Hrvatske smatra da je preuranjeno da se ukinu nacionalna obilježja vojske i da bi to pravilo teškoće u Hrvatskoj ...". Tito se složio sa stajalištem GS NOV i POH i CK KPH te godinu dana kasnije 1. ožujka 1945. kada je nastupila u završnici rata prilagođavajući oružane snage potrebama, konačnog oslobođenja zemlje, maršal J. B. Tito izdao je zapovijed da se promjeni naziv NOVJ u Jugoslavensku armiju. Od tada se Glavni štab NOV i PO Hrvatske naziva "Glavni štab Jugoslavenske armije za Hrvatsku", a to se isto odnosilo na Glavni štab Slovenije, Srbije, Makedonije itd. Ubrzo iza toga se ukidaju i Glavni štabovi, formira se armija, o čemu se s više detalja govori u ovoj knjizi.

Govoreći u ovoj knjizi pod NARODNOOSLOBODILAČKOM VOJSKOM HRVATSKE podrazumijevam cjelovito i znanstveno oblikovanje nastanka i razvoja oružanih snaga NOP-a u Hrvatskoj u NOR-u koji se vodio u Hrvatskoj od kraja lipnja 1941. do 10. svibnja 1945. godine, kada je završen Drugi svjetski rat u Hrvatskoj. Prema tome, bilo koji izraz, koji u knjizi upotrebljavam (NOVH ili NOV i POH ili GŠ NOV i POH) uvijek se podrazumijeva da je NOV i POH pod zapovjedništvom GŠ Hrvatske u sastavu NOV i POJ, pod jedinstvenom komandom Vrhovnog štaba NOV i POJ na čelu s J. B. Titom.

Težište obrade je na vojnim i drugim djelatnostima koje je preuzimala KP Hrvatske, odnosno njen CK KPH i Glavni štab NOV i PO Hrvatske, na osnivanju, organizacijskom razvoju, dograđivanju, usavršavanju i uporabi NOV i PO Hrvatske na cijeloj hrvatskoj vojišnoj teritoriji u skladu s odlukama CK KPJ i VS NOV i POJ - Generalštaba Jugoslavenske armije, odnosno vrhovnog zapovjednika Josipa Broza Tita.

Osim vojnih sadržaja u knjizi se obuhvaćaju i druge relevantne povijesne činjenice, poglavito one koje su u neposrednoj vezi i funkciji oružanih snaga i oružane borbe koja se vodila na teritoriju Hrvatske u Drugom svjetskom ratu. Suglasno karakteru problema, kao i vrelu informacija, povijesna metoda kojom se služim, uzima u obzir kronologiju, razvoj, uzrok i posljedicu i sve to metodološkim postupcima - istraživanje i rekonstrukcija prošlosti, kritička analiza, evaluacija

U povijesnoj metodologiji držao sam se načela da ne mijenjam nazive i imena jedinica i

ustanova NOV Hrvatske, pa i drugo, nego ih dajem onako kako su se zvali u doba njihovog postojanja u NOR-u. U konkretnom slučaju stalno nazivam Glavni štab NOV i PO Hrvatske, a ne prevodim ga na novu vojnu terminologiju - Glavni stožer Hrvatske. Toga se načela držim i za sve ostalo.

Sadržaj monografije na prvom mjestu determiniran je vremenom osnivanja ustaničkih jedinica NOP-a Hrvatske i završetkom rata, a to je razdoblje od kraja lipnja 1941. do kraja rata u Hrvatskoj 10. svibnja 1945.

Knjiga sadrži povijest Narodnooslobodilačke vojske na teritoriji Hrvatske, pa je prema tome težište na oružanoj sili nastaloj u NOP-u u Hrvatskoj, a time i na oružanoj borbi, jer je jedno s drugim komplementarno. Polazim od načela da se vojska rada, onakva partizanska, u ratu, kroz oružanu borbu, a njenom osnivanju prethodi razdoblje pripremanja oružanog ustanka, a time i vojnih snaga. U našem slučaju to je razdoblje od travanjskog rata 1941., do početka ustanka krajem lipnja i početkom srpnja 1941. To je uvjetovalo da knjiga ima uvodni dio, gdje se daju najvažnije mjere i aktivnosti koje je preuzimao CK KPJ/CK KPH, od travanjskog rata do početka osnivanja oružanih snaga NOP-a Hrvatske i odluka o podizanju narodnog ustanka 1941.

Osim uvodnog dijela knjiga ima i pet poglavlja, zaključna razmatranja, priloge i kritički osvrt na povijesne dokumente i povijesnu literaturu.

Glava prva - obuhvaća početak ustanka i osnivanje prvih partizanskih odreda u Hrvatskoj, a to je razdoblje od kraja lipnja do kraja prosinca 1941. Glava druga - rat u Hrvatskoj i oružane snage NOP-a u Hrvatskoj od kraja 1941. do formiranja prvih divizija i korpusa NOV Hrvatske, što traje od siječnja do studenoga 1942. godine. Glava treća - obuhvaća osnivanje krupnih sustava, поближе osnivanje Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske. Na hrvatskom vojišnom prostoru stvaraju se brigade, divizije i korpusi, stvorena je snažna vojna sila koja je izvojevala stratešku prekretnicu. Ovo je razdoblje od studenog 1942. do rujna 1943. godine.

Glava četvrta - obuhvaća razvoj oružanih snaga NOP-a Hrvatske u vrijeme kapitulacije Italije u rujnu 1943. i sve ono što se u domeni toga događalo do kraja 1943., kada se u sastavu NOV Hrvatske nalaze tri korpusa i drugi sustavi koji su mogli u drugoj polovici 1944. početi ofenzivu oslobađanja Hrvatske i to vlastitim snagama, stoje kulminiralo Kninskom operacijom, početkom prosinca 1944., kada je oslobođena cijela Dalmacija i južni dio Like. Glava peta - obraduje reorganizaciju NOVJ u Jugoslavensku armiju i Mornarice NOVJ u Jugoslavensku mornaricu, kada dolazi do rasformiranja svih glavnih štabova Narodnooslobodilačke vojske i PO, a među njima i Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske kao i Glavnog štaba Jugoslavenske armije za Hrvatsku.

U ovoj se glavi, kao i u prethodnim glavama, obrađuju sve zapaženije jedinice koje su bile u sastavu NOV i PO Hrvatske, kao što su jedinice rodova i službi, jedinica stranih državljana, vojne pozadine i dr.

Na kraju pete glave, u dodatku sadržaja, dao sam podatke o svim savezničkim vojnim misijama koje su bile u NOV Hrvatske, kao i o savezničkoj pomoći. Tu su i podaci o ratnim zarobljenicima uopće, kao i na kraju rata.

U ovoj se glavi, također govori i o konačnom oslobođenju Hrvatske u proljeće 1945. i iznose se, egzaktnom metodom, dokazani podaci da je NOV Hrvatske, i po broju divizija i korpusa i po ukupnom brojnom stanju, a iznad svega po kvaliteti vojske, držala prvo mjesto u NOR-u Jugoslavije i dala najveći doprinos konačnom oslobođenju zemlje, a smatra se i među najboljim vojskama antifašističkog pokreta u Europi.

Dosta se mjesta u knjizi daje osnivanju i djelovanju Glavnog štaba NOV Hrvatske od njegovog nastanka 16. studenog 1941. do 1945. godine (promjene, sastav itd.) te odnosima između

Vrhovnog štaba NOVJ i Glavnog štaba NOV Hrvatske. U kontekstu toga daju se i odnosi koji su postojali u kadrovskoj politici, gdje je dominirala stroga centralizacija. Daje se i nekoliko podataka o nacionalnoj i socijalnoj strukturi NOV i PO Hrvatske. Govori se i o velikim operacijama i bitkama koje su vođene tijekom NOR-a na teritoriju Jugoslavije, a posebno Hrvatske i učešće NOV Hrvatske u tim bitkama i borbama.

U knjizi sam se zadržao na svim bitnim točkama rata i pomoću povijesnih činjenica dokazao veličinu i snagu NOV i PO Hrvatske i njenog Glavnog štaba u odnosu na stanje u drugim dijelovima Jugoslavije. Uz ostalo sam dokazao da je Glavni štab NOV i PO Hrvatske bio najbolje organizirani Glavni štab među svim drugim glavnim štabovima koji su postojali u sastavu NOV i POJ i daje po kvaliteti zapovijedanja i kadrovima bio na visini povijesne zadaće. U njega je VŠ NOV i POJ, CK KPJ i osobno Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Josip Broz Tito imao puno povjerenje i sigurnost da će sve zadatke izvršavati na visokom nivou, točno i potpuno, na vrijeme i kako dolikuje jednom visokom vojnom zapovjednom organu.

+++++ U zaključnom dijelu povijesnom se analizom i sintezom daju sva bitna pitanja iz domene vojne sile i drugih relevantnih čimbenika o NOV i PO Hrvatske. Tu se nalazi i kritički osvrt na povijesnu dokumentaciju i povijesnu literaturu, kao i drugi prilozi, razni pokazatelji, sheme, crteži i ostalo što se odnosi na NOV i PO Hrvatske.

Bitno je svojstvo knjige da je ona, koliko je god bilo moguće, povijesni kritički osvrt na bitne sadržaje postojanja i djelovanja NOV i PO Hrvatske. U toj sam nakani stavio pod kritičku opasku sve ono što je bilo relevantno u povijesti NOV i PO Hrvatske, a prema dostupnim vrelima -povijesnoj dokumentaciji i povijesnoj literaturi. Uzeto je sve što se odnosi na NOV i PO Hrvatske i to u svim domenama, o čemu se nije do sada govorilo, a ima ponešto i novog što do sada nije bilo poznato.

Analizom povijesnih činjenica ukazao sam na sve one netočnosti koje su se godinama proturale javnosti, čime se stvarala iskrivljena slika povijesne istine o antifašističkoj Hrvatskoj, o vojnoj i političkoj snazi antifašističkog pokreta, o NOV i PO Hrvatske i uopće o narodima Hrvatske, a posebno o učešću Hrvata u NOV i PO Hrvatske u Drugom svjetskom ratu.

U kritičkom promatranju događanja u Hrvatskoj i u NOV Hrvatske, osvrnuo sam se na razne falsifikatore povijesti i na literaturu koja se posljednjih petnaest godina pojavila u miloševićevskoj velikosrpskoj politici ili u tuđmanističkoj historiografiji, u kojoj se omalovažavalo i iskrivljavalo značenje i doprinos antifašističke borbe naroda Hrvatske i NOV Hrvatske pobjedi nad fašističkim silama Osovine i kvislinškim tvorevinama u Hrvatskoj, Srbiji i na drugim područjima.

Snagom povijesnih činjenica i egzaktnim dokazima utvrdio sam i u knjizi predstavio da su jedinice NOV i PO Hrvatske, iznikle i organizirane u Hrvatskoj, bile u Drugom svjetskom ratu najjače, najkvalitetnije i u domeni ratne vještine i zapovijedanja na prvom mjestu u sastavu NOV i PO Jugoslavije, daleko ispred svih ostalih sustava Narodnooslobodilačke vojske pojedinih federalnih jedinica i pokrajina okupirane Jugoslavije. Ovdje ističem samo jedan primjer: NOV i PO Hrvatske je krajem 1943. i početkom 1944. imala u sastavu NOVJ najjaču vojsku od pet korpusa, petnaest divizija i četrdeset pet brigada, dok je na primjer Srbija u to doba imala samo tri partizanske brigade, bez divizija i korpusa. Nadalje, NOV i PO Hrvatske je od šezdeset pet njemačkih divizija koje su bile tijekom rata od 1941. do 1945. u okupiranoj Jugoslaviji, vodila borbe sa četrdeset dvije elitne njemačke divizije i u toj borbi porazila oko 300.000 protivničkih vojnika, daleko više nego sve druge jedinice NOV i POJ. Kroz NOV i PO Hrvatske od 1941. do 1945. prošlo je oko 250.000 boraca koji su učestvovali u svim velikim bitkama koje su se u Jugoslaviji vodile tijekom NOR-a itd.

Sve navedeno, uz još dosta toga, čini suštinu sadržaja prezentirane knjige.

Da bi se borbena djelovanja NOV Hrvatske mogla lakše pratiti i razumjeti, na kraju je priložen potreban broj shema, a dano je i nekoliko autentičnih dokumenta. U knjizi će biti i određen broj fotografija, koje kao dokumenti ilustriraju povijesno stanje i dopunjuju sadržaj knjige.

Potrebno je konstatirati da su osnovna vrela za rad na ovoj monografiji - knjizi, bili, na prvom mjestu, povijesni dokumenti, koji su se nalazili u raznim arhivima i muzejima, a najviše u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, bilo kao originali ili pak kao mikrofilmovana građa. Ova arhivska građa je bogata, ali nije i potpuna. Izuzetak su dokumenti jedinica i ustanova političkih i vojnih organa NOP-a Hrvatske i drugih krajeva bivše Jugoslavije. Nasuprot tome, gledajući u cijelosti, nedostaju ili su veoma oskudni, dokumenti protivničke strane. Zbog svega toga, većina događanja je obrađena samo na osnovi dokumenata jedinica NOV i PO Hrvatske i političkih struktura NOP-a Hrvatske i Jugoslavije.

Kako smo već konstatirali, historiografija o NOV Hrvatske je dosta opsežna, ali je nejednake znanstvene vrijednosti, zbog čega se morala kritički odabrati i koristiti. Najviše su korišteni podaci domaće historiografije NOR-a, ali i stranih publikacija, gdje sam našao dosta korisnih, ali i netočnih podataka. Našao sam i izmišljenih podataka i opisa događanja i grubih falsifikata, o čemu sam već govorio, a pojavilo ih se posljednjih petnaest godina, najviše u Beogradu, a onda i u domaćoj literaturi iz tuđmanovske provenijencije, kao i u emigrantskoj literaturi. Sve me je to nagnalo da o svakom događaju, kao i o ukupnosti sadržaja knjige, obavim detaljna istraživanja i dadem kritičke osvrte.

Ove pisane riječi o knjizi o NOV Hrvatske upućujem na prvom mjestu građanima Republike Hrvatske, osobito mlađoj generaciji, da se upoznaju s ratnom prošlošću svoje domovine, a onda i s junačkim djelom pobjede svojih predaka. Pošto je knjiga i povijesno-znanstvenog sadržaja, stavljam ju na raspolaganje svima koji se bave poviješću Hrvatske, osobito Drugim svjetskim ratom. Očekujem inspiraciju i poticaj javnosti, posebno stručne kritike.

Izražavam zahvalnost, na korisnim primjedbama i sugestijama recenzentima akademiku Petru Strčiću i istaknutom vojnom povjesničaru i enciklopedisti Andru Gabeliću iz Hvara.

Nastojao sam da ova knjiga ugleda svjetlo dana baš u proljeće 2005. godine kada demokratski svijet na dostojanstven način slavi 60. obljetnicu pobjede antifašističke koalicije nad fašističkim silama država Osovine. Čast je i ponos građana Hrvatske da je Hrvatska bila dio te antifašističke koalicije i da se Republika Hrvatska danas izgrađuje na antifašističkim vrijednostima.

Autor

Zagreb, Sućuraj na Hvaru, 2005. godine

Cijena knjige iznosi 50 kuna.